

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SIRPA VALLI

Vastuun rajaaminen liikesopimuk- sissa

Case: Natural Indigo Finland

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2023

TIIVISTELMÄ

Valli, Sirpa: Vastuun rajaaminen liikesopimuksissa Case: Natural Indigo Finland

Opinnäytetyö, AMK

Liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto

Joulukuu 2023

Sivumäärä: 33

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Natural Indigo Finland ja aihe syntyi heidän tarpeestaan työstää käyttöönsä omat sopimusehdot. Sopimusehtojen laatimisessa pohdintaa herätti erityisesti vastuun rajaaminen, joten aiheeksi valikoitui selvitys vastuun rajaamisesta liikesopimuksissa. Työn on tarkoitus tuoda selvennystä vastuun rajaamisen mahdollisuuksista ja rajoituksista, jotta toimeksiantajan olisi helpompi laatia heidän omiin tarpeisiinsa sopivat sopimusehdot.

Opinnäytetyön teoriaosuuden laatimiseen käytettiin erityisesti sopimusoikeutta käsittelevää juridista kirjallisuutta, lakeja ja niiden esitöitä ja oikeustapauksia. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista tutkimusta. Empiirisessä osassa tutustuttiin toimeksiantajan tällä hetkellä käyttämiin sopimuksiin ja sopimusehtoihin niitä avaten, sekä pohdittiin, miten sopimusehtoja olisi järkevää kehittää. Huomio painottui luonnollisesti vastuun rajaamisen osa-alueisiin.

Lopputuloksena syntyi selvitys vastuun rajaamisen mahdollisuuksista, mitä asioita siihen liittyy sekä ehdotelmia toimeksiantajan tulevaisuuden sopimusehtoja varten. Ehdotelmat painottuvat myös aiheen mukaan vastuun rajoittamisen vaihtoehtoihin. Selvitys toimii työkaluna ja helpottaa sopimusehtojen laatimista, mikä jää toteutettavaksi toimeksiantajalle itselleen.

Avainsanat: sopimusoikeus, sopimusehdot, korvausvastuu, riskienhallinta.

Abstract

Valli, Sirpa: Limitation of liability in business contracts Case: Natural Indigo Finland

Bachelor's thesis

Business Administration

December 2023

Number of pages: 33

This thesis was commissioned by Natural Indigo Finland and the topic arose from their need to work out their own terms of agreement. In the drafting of the terms of the agreement, the limitation of liability was a particular consideration, so a study on the limitation of liability in business contracts was chosen as the topic for this thesis. This study is intended to provide clarification on the possibilities and limitations of limiting liability to make it easier for the client to write their own contractual terms that suit their needs.

Legal literature particularly on contract law, laws and their preliminaries and legal cases were used to prepare the theoretical part of the thesis. Qualitative research was used as a research method. The empirical part examined the agreements and contractual terms currently used by the client, analyzing them, and think about how it would be sensible to develop the contractual terms. Naturally, the focus was on the areas of delimitation of responsibility.

The result was a report on the possibilities of limiting liability, subjects that are related and proposals for the future terms and conditions of the client. The proposals also focus on the topic on options for limiting liability. The report serves as a tool and makes it easier to draft the terms, which remains to be carried out by the client himself.

Keywords: contract law, terms of agreement, liability for damages, risk management.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Yritysesittely	5
2 TOTEUTUS- JA TUTKIMUSMENETELMÄT.....	6
2.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	6
2.2 Tutkimusmenetelmät	7
3 RISKIEN HALLINTA	8
3.1 Vastuunrajoituslausekkeet.....	10
4 SOPIMUSHALLINTA JA SOPIMUKSEN TÄYTTYMINEN	12
5 SUORITUSHÄIRIÖT IRTAIMEN KAUPASSA.....	13
5.1 Oikeudellinen virhe	13
5.2 Tavaravirhe	14
5.3 Sellaisena kuin se on -ehto	15
5.4 Ennakoitu sopimusrikkomus.....	15
6 VAHINGONKORVAUS	16
6.1 Välillinen vahinko.....	17
6.2 Välitön vahinko	18
7 NORMISTO.....	18
8 KOHTUUTTOMUUS JA KOHTUULLISTAMINEN	20
9 VAKIOSOPIMUSEHDOT	22
10 CASE-YRITYKSEN SOPIMUSEHDOT.....	23
10.1 Nykytila.....	23
10.1.1 Vastuunrajoituslauseke	25
10.2 Tulevaisuus	25
10.2.1 Muutosehdotuksia vastuunrajoitusehtoihin.....	26
11 LOPPUPÄÄTELMÄT	28
LÄHTEET.....	31

1 JOHDANTO

Sopimuksia syntyy joka päivä, kun hankitaan tuotteita ja palveluita. Sopimukset voivat koskea kerran tapahtuvaa kauppaa tai ne voivat olla pidempiaikaisiakin ja niitä laaditaan vakimuotoisina tai yksilöityinä. Lähtökohtana sopimusosoikeudessa pidetään sopimusten sitovuutta, eli sopimuksesta ei sen synnyttyä enää kovinkaan helposti ole mahdollista perääntyä ja kaikki sen ehdot sitovat osapuolia. Elinkeinonharjoittajat voivat keskinäisissä sopimuksissaan useimmiten sopia toisin kuin laissa on säädetty, mutta poikkeuksiakin löytyy.

Sopimukset ovat yrityksille elintärkeitä ja niiden huolelliseen laatimiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Sopimus on yksi tärkeimmistä riskienhallinnan keinoista, joten yrityksen täytyy perehtyä mahdollisiin riskitekijöihin ja kuinka riskit voidaan minimoida. Sopimusehdot kuuluvat oleellisesti sopimukseen ja niiden avulla määritellään yhteiset pelisäännöt sopimussuhteessa osapuolten välillä. Hyvin laadituilla sopimuksilla ja sopimusehdoilla pystytään myös kontrolloimaan ja ehkäisemään osapuolten välille syntyviä erimielisyyksiä ja ongelmatilanteita.

Yritysten tulisi varautua toiminnassaan erityisesti sellaisiin riskeihin, jotka toteutuessaan voivat aiheuttaa korvausvelvollisuuden. Kyse voi olla pienestä virheestä tuotannossa tai toimituksessa, mutta sen vaikutukset voivat olla sopimuksen toisen osapuolen kannalta suuria. Yksinkertaisin ja yleisin tapa on käyttää vastuunrajauslausekkeitä sopimuksissa ja sillä tavoin rajoittaa korvausvastuusta eri tilanteissa.

1.1 Yritysesittely

Työn toimeksiantaja on Natural Indigo Finland, joka toimii luonnonvärien tuotannon toimialalla ja tuottaa luonnonväriaineita teollisessa mittakaavassa.

Sopimusviljelijät toimittavat värimorsinkoa, josta tuotetaan indigoväriä. Yritys hyödyntää myös teollisuuden sivuvirtoja ja luonnonvärejä tehdään tulevaisuudessa mahdollisesti myös esimerkiksi sipulinkuorista ja pajusta. (Natural Indigo Finland, 2023.)

Tuote, eli värit, soveltuvat tekstiileille, pinnoitteisiin sekä biohajoaviin tuotteisiin ja tällä hetkellä sitä käytetään pääasiassa tekstiilien ja lankojen värjäykseen. Värien lisäksi heidän kauttaan on mahdollista saada tuotteiden värjäyskin heidän teollisilta kumppaneiltaan. Asiakaskunta koostuu enimmäkseen toisista elinkeinonharjoittajista, mutta yritys myy myös kuluttajille. (Natural Indigo Finland, 2023.)

2 TOTEUTUS- JA TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Toimeksiantajan tavoitteena on laatia omat selkeät sopimusehdot, jotka olisivat toimeksiantajan kannalta edullisemmat. Sopimusehtojen tulisi kuitenkin olla vakavasti otettavat, jotta asiakkaankin kannattaa niihin sitoutua. Ehtojen laatimiseen he haluavat selvitystä sopimusoikeudesta ja etenkin vastuuta rajoittavista sopimusehdoista ja niiden säätelystä.

Tutkimuksen kohteena on vastuun rajaaminen liikesopimuksissa eri tilanteissa ja työssä onkin tarkoitus paneutua tarkemmin sopimusehtojen maailmaan. Sopiminen elinkeinonharjoittajien välillä on suhteellisen vapaata, mutta normistoon on hyvä tehdä tuttavuutta. Toimeksiantajan toimiala on suhteellisen pieni, eikä sillä ole olemassa juurikaan valmiita vakioehtoja tai jo vakiintunutta käytäntöä.

Työn punaisena lankana ja ratkaistavana ongelmana on pidetty vastuun rajaamista liikesopimuksissa ja tavoitteena oli luoda selvitys aiheesta, jonka avulla

toimeksiantajan olisi helppo lähteä laatimaan omia vakioehtoja. Pyrkimyksenä on siis vastata kysymykseen: Miten vastuuta voi rajata liikesopimuksissa? Apuna on käytetty myös seuraavia kysymyksiä:

- Kuinka sopimusehdot kannattaisi laatia?
- Ovatko vakioehdot vai yksilölliset ehdot parempi vaihtoehto?
- Mitkä sopimusehdot ovat pätemättömiä?
- Miten sopimusta tulkitaan riitatilanteessa, jos riidan aiheesta ei ole itse sopimuksessa sovittu mitään?

Jotta näihin kysymyksiin saataisi vastauksia, tarkoituksena löytää keinoja vastuun rajaamiseen, tuoda hieman juridista näkökulmaa sopimusehtojen laatimiseen ja vertailla vakioehtoja ja yksilöllisiä ehtoja, jotta toimeksiantajan on helpompi tehdä päätöksiä niiden välillä. Tärkeä on myös kertoa, mitkä ovat asioita, joista ei ole mahdollista laatia sitovia ehtoja sekä miten asiat etenevät tilanteessa, jossa riidan aihe on jäänyt sopimuksen ja sen ehtojen ulkopuolelle.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Työssä käytettävä menetelmä on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tavallisesti laadullisessa tutkimuksessa pyritään tuottamaan rikasta ja yksityiskohdasta tietoa jostain ilmiöstä (Puusa ym., 2020, s. 10). Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, selittää ja tulkita käsiteltävää ilmiötä (Pitkäranta, 2014, s. 33).

Laadullisen tutkimuksen menetelmistä käytettäväksi valikoitui tapaustutkimus (case-tutkimus), sillä vastuun rajoittamista tutkittiin toimeksiantajayrityksen näkökulma, eli myyjän näkökulma huomioiden paremmin. Tapaustutkimuksessa tutkittavasta tapauksesta kootaan mahdollisimman monipuolisesti tietoa, jotta ilmiötä ymmärrettäisi entistä syvällisemmin (Metsämuuronen, 2011, s. 95).

Edellä mainittujen tavoitteiden toteutumiseksi perehdyttiin tekstianalyysin avulla sopimusoikeuteen liittyvään juridiseen kirjallisuuteen, lakeihin ja niiden esitöihin sekä oikeustapauksiin. Liikesopimuksiin ja niissä määriteltyihin vastuuseen ja vahingonkorvauksiin liittyvää oikeuskäytäntöä on saatavilla suhteellisen runsaasti. Sopimusosapuolten väliset kiistat aiheesta eivät siis ole harvinaisia ja sopimusehtojen laatimisvaiheeseen kannattaa panostaa.

Työn empiriaosuudessa perehdytään toimeksiantajan aikaisemmin käyttämiin sopimusehtoihin ja pohditaan miten niitä olisi järkevää kehittää. Suoranaista haastattelua toimeksiantajalle ei ollut tarvetta tehdä, koska alkukeskustelu ja sen myötä työn aihe itsessään jo kertoo, mihin selvitystä erityisesti tarvitaan.

3 RISKIEN HALLINTA

Riskienhallintatoimenpiteet voidaan jakaa riskien kontrollointiin ja siirtoon. Riskienhallintatoimenpiteiden suunnittelussa pääsääntöisesti pyritään ensimmäisenä vaihtoehtona pienentämään riskin todennäköisyyttä ja seurausta kuin riskin siirtoa. Toimenpiteiden valintaa ja kohdistusta voi helpottaa tiedossa olevien riskien luokittelu erityisesti suuruuden, todennäköisyyden ja arvioidun rahallisen vaikutuksen perusteella. (Ilmonen ym., 2022, luku 4.1, kohta Riskienhallintatoimenpiteiden valinta.) Riskin hyväksyminen voi joskus olla paras ratkaisu, kun jo tiedossa oleva riski on pieni ja epätodennäköinen. Vakuutusten ja sopimusten omavastuiden valinnan voidaan myös katsoa olevan riskien hyväksymistä omalla tavallaan. (Ilmonen ym., 2022, luku 4.1, kohta Riskien hyväksyminen.)

Riskejä voidaan siirtää toiselle osapuolelle sopimusteitse tai vakuuttamalla. Vakuuttamalla siirretään riski osittain tai kokonaan vakuutusyhtiölle, mutta omavastuu ja muut mahdolliset piilomenetykset jäävät kuitenkin vakuutuksen ottajan kannettavaksi, kuten myös vahingon uhka ja riskien hallintakeinot. (Juvonen, 2014, s. 27.) Riskien onnistunut hallinta sopimuksen keinoin edellyttää,

että sopimus muotoillaan tarkkarajaisesti, riskit ennakoidaan ja huomioidaan laajalti, osapuolten vastuut ja oikeudet ovat selkeästi määritelty eikä tulkinnanvaraa jää liikaa. Sopimuksissa voidaan osapuolten kesken määritellä esimerkiksi, kuinka riski jaetaan tai milloin ja miltä osin riski siirtyy osapuolten välillä. (Ilmonen ym., 2022, luku 4.2, kohta Sopimussuhteen riskit.)

Yleinen käytäntö on myös riskikohteiden, omaisuuden tai toimintojen siirto sopimuksella toiselle osapuolelle, kuten alihankkijalle. Omaisuutta myymällä ja takaisin vuokraamalla yritys siirtää omistamiseen liittyvät riskit uudelle omistajalle ja vuokranantajalle. Samalla myös yrityksen varoja vapautuu helpommin käytettävään muotoon, ja ne on mahdollista esimerkiksi sijoittaa yrityksen toiminnan kehittämiseen ja sen myötä kasvuun. (Ilmonen ym., 2022, luku 4.2, kohta Siirrä riskejä sopimuksilla.)

Sopimuksen täyttyminen ei aina ole riippuvainen pelkästään omasta suorituksesta ja lähtökohtaisesti käytettävien apulaisten tai alihankkijoiden toiminnasta vastataan kuin omastaan. Sopimuksella kuitenkin voidaan hallita muista johtuvia riskejä, mutta sopimusten asiakkaan ja käytettävien apulaisten kanssa tulisi olla linjassa keskenään, jotta vastuun siirtäminen onnistuu. Esimerkiksi alihankkija on voinut sopimuksessaan rajata välilliset vahingot korvausvastuun ulkopuolelle, jolloin välilliset vahingot jäävät yrityksen maksettavaksi, vaikka vahinko johtuisikin alihankkijan sopimusrikkomuksesta. (Juvonen, 2014, s. 108.)

Haapion mukaan vallitseva ajatus on, että sopimuksen sisältö samaistetaan ainoastaan kirjoitettuun sisältöön. Liian suppea sopimusmielikuva voi johtaa esimerkiksi siihen, että sopimuksen osapuoli ei tunne lakiin perustuvia oikeuksiaan tai velvoitteitaan. Riitatilanteessa oikeudenkäynnissä tai välimiesmenettelyssä sopimuksen sisältöä tarkastellaan korostetusti juridisesta näkökulmasta ja sopimuksessa mahdollisesti olevia aukkoja täytetään tulkitsemalla ja täydentämällä. (Haapio, 2018, luku 1.2, kohta Sopimuslukutaito.)

Tulkinnalla pyritään selvittämään, mitä sopimuksen sisällöllä on ollut tarkoitus sopia käyttämällä hyväksi sopimusasiakirjaa liitteineen ja sopimuksen

valmisteluaineistoa. Täydentämisessä sopimuksen tyyppi määrittelee mitä oikeuslähteitä käytetään sopimussisällön vahvistamiseen niissä asioissa, joista osapuolet eivät ole sopineet. Sopimusta täydentäviä sääntöjä on oikeuslähteiden lisäksi poimittu myös kauppataavasta, osapuolten omaksumasta käytännöstä ja yleisistä sopimusoikeudellisista periaatteista. (Haapio, 2018, luku 1.2, kohta Sopimuslukutaito.)

3.1 Vastuunrajoituslausekkeet

Vastuunrajoituslausekkeilla tarkoitetaan ehtoa, jolla rajoitetaan sopijapuolen vastuuta sopimuksen rikkomisen varalta. Vastuunrajoituslauseke voi olla yleinen, jolloin se koskee kaikkia tapauksia, joissa sopimuksen osapuoli sopimusrikkomuksen perusteella voi olla korvausvelvollinen vastapuolen vahinkoon tai vastuuta voi rajoittaa vain jossain suhteessa, jolloin kyseessä on erityinen ehto. (Saarnilehto, 2005, s. 6.) Erityisiä tilanteita koskevien ehtojen sisältönä on selostus tilanteesta tai vahinkotyyppistä ja miten korvausvastuuta rajoitetaan kyseisessä tilanteessa (Saarnilehto, 2005, s. 7).

Useimmiten vastuunrajoitusehtojen ensisijaisena tarkoituksena on rajoittaa mahdollisia vahingonkorvauksia joko rajaamalla välillisten vahinkojen korvaaminen kokonaan sopimuksen ulkopuolelle tai määrittämällä vahingonkorvauksille euromääräinen yläraja. Korvattavan vahingon yläraja voidaan myös sitoa vastasuoritukseen, kuten esimerkiksi suoritettujen palveluiden hintaan vuoden ajanjaksolla. Vastuuta voi sopimuksessa rajoittaa myös muilla keinoilla, esimerkiksi sopimussakolla, rajoitetulla takuulla, rajoitetulla reklamaatioajalla tai vastuukynnystä nostamalla. (Carlsson ym., 2014, s. 30.)

Välillisillä vastuunrajoitusehdoilla pyritään välillisesti rajoittamaan sopijapuolen vastuuta sopimusta rikottaessa, mutta jos vastapuoli toimii ehtojen mukaisesti, ehto ei vähennä sopimuksen rikkojan vastuuta. Peitellyssä vastuunrajoituslausekkeessa taas ehto vaikuttaa koskevan muuta asiaa, kun todellisuudessa sopijapuolen vastuu rikkomuksesta pienenee. Ero näiden välillä on, että

vastapuolella ei peiteltyyn ehdon takia ole välttämättä mahdollisuutta saada täyttä korvausta vahingostaan. (Saarnilehto, 2005, s. 9.)

Vastuunrajoitukseen kuuluu myös force majeure -ehdot eli ylivoimaista estettä koskevat ehdot. Yleensä force majeure -lauseke sisältää yleisen kuvauksen force majeure -tilanteesta ja määräyksen, ettei osapuolella ole kyseisessä tilanteessa suoritusvelvollisuutta. Usein yleistä kuvausta seuraa myös listaus tilanteista, joita voidaan katsoa force majeure -tilanteiksi ja oletuksena on, että kyseisessä sopimussuhteessa listatut tilanteet myös katsotaan force majeure -tilanteiksi. Tällaiseen suoritusesteeseen vetoavan osapuolen täytyy kuitenkin todistaa, että vedottu syy on esteenä hänen suoritukselleen. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 7, kohta Vastuunrajoitukset.)

Erilaisten termien, kuten epäsuora, suoranainen, välillinen ja välitön vahinko, käytössä on hyvä muistaa, että niiden sisältö ei ole aina yksiselitteinen. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa ja lakitekstissäkin nimityksillä voi olla kaksi merkitystä tai jopa enemmän, joten sopimuksessa on syytä selventää määritelmiä tai selventää esimerkkien avulla, millaiset vahingot jäävät sopimuksen ulkopuolelle. (Saarnilehto, 2005, s. 7.) Vastuunrajoitusehdot ovat kannattavinta laatia omien tarpeiden mukaan, eikä erilaisista malleista tai vakioehdoista kopioimalla. Valmiissa malleissa ei voida ottaa huomioon kaikkia yksittäisten sopimussuhteiden tarpeita ja siksi ne on selvitettävä erikseen jokaisen sopimuksen kohdalla laatimisvaiheessa. (Saarnilehto, 2005, s. 11.)

Vastuun rajoittamista sopimuksissa rajoittaa mm. pakottava lainsäädäntö, oikeuskäytäntö ja yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet. Sopimuksen osapuoli ei esimerkiksi koskaan voi vedota sopimusperusteiseen vastuunrajoituspykälään, jos osapuoli rikkoo sopimusta tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella. Törkeä huolimattomuus mielletään yleensä oikeuskäytännössä hyvin lähelle tahallisuutta. (Carlsson ym., 2014, s. 32.) Tuottamuksen aste määräytyy sen mukaan, kuinka suuresti tekijän toiminta poikkesi edellytettävästä huolellisuudesta ja millainen oli tekijän ottaman riskin aste (Ståhlberg & Karhu, 2020, s. 116—117).

Esimerkkinä toimii Helsingin hovioikeuden ratkaisu, jossa lääkekuljetuksessa rahdinkuljettajan toimesta tapahtuneiden laiminlyöntien ei ole katsottu olleen tahallisia ja vaikka kuljettaja oli huolimattomuudellaan aiheuttanut lääkekuljetukselle vahinkoa, hänen ei katsottu toimineen törkeän huolimattomasti. Asian käsittelyssä on sovellettu tiekuljetussopimuslakia (3345/1979). (Helsingin HO 8.5.2017/559.)

4 SOPIMUSHALLINTA JA SOPIMUKSEN TÄYTTYMINEN

Kun sopimus on tehty, yritys on siihen sidottu. Toimeenpanovaiheessa osapuolet toteuttavat sopimuksen ja tämä vaihe voi olla hyvin lyhytkin, kuten esimerkiksi usein irtaimen kaupassa ja tällaisia sopimuksia teemme jopa päivittäin. Useimmiten liike-elämän sopimukset kuitenkin ovat sellaisia, että toteutamisvaihe kestää pidempään. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 3, kohta Sopimusprosessi, Sopimuksen toteuttaminen.) Kumpikin osapuoli huolehtii siitä, että sopimuksen mukaisiin toimenpiteisiin ryhdytään (Hietala ym., 2023, luku 2 kohta Sopimuksen täyttäminen). Sopimushallinnalla tarkoitetaan yleensä minimissään projektin toteutumisen valvontaa, maksujen hallintaa ja dokumenttien ylläpitoa. Nykyään sopimushallinta nähdään laajempänä kokonaisuutena, johon kuuluu sopimusten suunnittelu sekä sopimuksen sisältö ja toteutus menettelyineen ja asiakirjoineen. (Tieva, 2009, s. 113.)

Sopimushallinta Tievan mallin mukaan jaetaan kahteen osioon: sopimusvalmisteluun ja sopimuskauteen. Sopimusvalmisteluun voidaan ajatella kuuluvan tarjouskilpailu, sopimusneuvottelut, sopimuksellinen riskienhallinta ja sopimuksen laadinta. Sopimuskauteen taas sopimusmateriaalin ja informaation hallinta, sopimuksellinen riskienhallinta, yhteistyö- ja kehitysmenettelyt, sopimuksen täydentyminen, olosuhteiden muutokset ja uudelleenneuvottelut sekä joustavat erimielisyyksien ja riitojen ratkaisemiskeinot. (Tieva, 2009, s. 113.) Etenkin pitkissä sopimussuhteissa muutostilanteet, erimielisyydet,

häiriötilanteet ja reklamaatiot ovat todennäköisiä, joten niiden varalta on hyvä suunnitella ja sopia selkeät pelisäännöt (Tieva, 2009, s. 114).

Sopimusosapuolten velvollisuuksiin kuuluu myös ehtoja, joita ei mahdollisesti edes kirjata sopimusehtoihin, kuten esimerkiksi lojaliteettivelvoite. Lojaliteettivelvoite koostuu informaatiovelvoitteesta, reklamaatiovelvoitteesta, myötävaikutusvelvoitteesta ja uskollisuusvelvoitteesta. Informaatiovelvoitteen mukaan toisen osapuolen tulee informoida toista kaikista sopimuksen täyttämiseen merkityksellisistä seikoista. Reklamointivelvoite tarkoittaa velvollisuutta reklamoida havaitusta virheestä sopimuksen täyttämässä toisen osapuolen puolelta, jos siihen aiotaan vedota. (Hietala ym., 2023, luku 2 kohta Sopimuksen täyttäminen.)

Myötävaikutusvelvoitteen mukaan osapuolten täytyy pyrkiä toimimaan niin, että sopimuksen ehdot ja tavoitteet voidaan saavuttaa. Uskollisuusvelvoite tarkoittaa velvollisuutta olla loukkaamatta toisen osapuolen oikeuksia, vaikka varsinaista sopimusehtojen rikkomista ei tapahtuisikaan. Esimerkiksi sopimuksen osapuolella voi olla velvollisuus informoida toista osapuolta ryhtyessään sopimussuhteeseen toisen osapuolen kilpailijan kanssa. (Hietala ym., 2023, luku 2 kohta Sopimuksen täyttäminen.)

5 SUORITUSHÄIRIÖT IRTAIMEN KAUPASSA

5.1 Oikeudellinen virhe

Kaupanvastuun mukaan myyjä on vastuussa siitä, että ostajasta tulee tavaran omistaja, eli myyjä vastuulla ovat kaupan oikeudelliset virheet. Oikeudellinen virhe tarkoittaa, että myyjä ei omista tavaraa, vaan joku muu tai myytävää tavaraa rasittaa sivullisen oikeus, joka sitoo myös ostajaa, ostajan siitä tietämättä. Esimerkiksi myytävä tavara voi paljastua varastetuksi tai myyjällä olikin omistusoikeuden sijaan vain tavaran käyttöoikeus. Oikeudellisen virheen

säädöksiä sovelletaan myös tilanteissa, joissa myyjä omistaa tavarahan, mutta sitä rasittaa rajoitettu esineoikeus kuten pidätys- tai panttioikeus. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Oikeudellinen virhe, Määritelmä.)

Ostaja ei voi vedota oikeudelliseen virheeseen, jos voidaan katsoa olleen sovittu, että ostaja ottaa tavarahan vastaan sivullisen oikeuden aiheuttamien rasitusten kanssa. Kaupanteossa on voitu sopia, että tavara myydään esimerkiksi pantattuna ja panttaus on kauppahinnassa huomioitu. Ostajalla on kuitenkin aina oikeus korvaukseen vahingosta, joka johtuu kaupantekohetkellä olemassa olleesta virheestä, josta ostaja ei tiennyt eikä hänen olisi pitänytkaan tietää virheestä. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Oikeudellinen virhe, Ostajan asema.)

5.2 Tavarahan virhe

Tuotteen virheellisyyttä arvioidaan siten, miten kohde on osapuolten välisessä sopimuksessa määritelty. Tavarassa on virhe, jos katsotaan että tavara ei vastaa sellaista kuin sopimuksessa oli sovittu. Hyödyllistä sekä ostajan että myyjän kannalta olisikin, että kaupan kohde määriteltäisiin sopimuksessa mahdollisimman tarkasti laadun ja muiden ominaisuuksien osalta. Avoin määritelmä jättää myyjälle harkintavaltaa, mutta tulevaisuuden riitatilanteet vältetään parhaiten yksityiskohtaisella määrittelyllä ja näin myös ostaja turvaa omat etunsa. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Tavarahan virhe, Virheen käsite.) Vallintavirheisiin, joissa ostaja ei voi käyttää tai muuten määrätä tavarasta tavantomaiseen tapaan koska se ei lainsäädännön tai viranomaisen päätöksen takia ole sallittua, sovelletaan myös tavarahan virhettä koskevia säännöksiä (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Oikeudellinen virhe, Vallintavirhe).

Kauppalain (355/1987) säännöksessä on lueteltuna edellytyksiä, joiden täyttyessä tuotteessa ei ole virhettä. Säännöstä sovelletaan, jos muusta ei voida katsoa olleen sovittu. Tavarahan tulee; soveltua tarkoitukseen, johon sellaisia tavaroita yleensä käytetään; soveltua siihen erityiseen tarkoitukseen, johon tavaraa oli tarkoitus käyttää, jos myyjän on kaupantekohetkellä täytynyt olla

selvillä tästä tarkoituksesta ja ostajalla on ollut perusteltua aihetta luottaa myyjän asiantuntemukseen ja arviointiin; vastata ominaisuuksiltaan sitä, mihin myyjä on viitannut esittämällä näytteen tai mallin; sekä olla pakattu tavanmukaisella tai muuten sopivalla tavalla, jos pakkaus on tarpeen tavarán säilyttämiseksi tai suojaamiseksi. (Kauppalaki 4:17.2.)

5.3 Sellaisena kuin se on -ehto

Tällaista ehtoa käytetään etenkin käytetyn tavarán kaupassa. Kauppakirjaan otetaan ehto, että ostaja on tutustunut tavararaan, tarkastanut sen ja hyväksyy sen sellaisena kuin se on. Lähtökohtaisesti oikeudellisesti arvioitaessa tuotteessa ei ole virhettä, vaikka se osoittautuisikin erilaiseksi kuin ostaja oli oletanut. Myös myöhemmin tavarán luovutuksen jälkeen ilmenevistä piilevistä virheistä ostaja kantaa vastuun. Kauppalaissa on kuitenkin erityinen säännös, jossa määritellään riskinjakó ostajan ja myyjän välillä, kun käytetään sellaisena kuin se on -ehtoa. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Tavarán virhe, Sellaisena kuin se on -ehto.)

Ehdosta huolimatta tavarassa katsotaan olevan virhe, jos; tavara ei vastaa niitä tietoja, jotka myyjä on ennen kaupantekoa antanut sen ominaisuuksista tai käytöstä ja joiden voidaan olettaa vaikuttaneen kauppaan; myyjä on ennen kaupantekoa laiminlyönyt antaa ostajalle tiedon sellaisesta tavarán ominaisuuksista tai käyttöä koskevasta olennaisesta seikasta, josta hänen täytyy olettaa tienneen ja josta ostaja perustellusti saattoi olettaa saavansa tiedon, ja laiminlyönnin voidaan olettaa vaikuttaneen kauppaan; tai tavara on olennaisesti huonommassa kunnossa kuin ostajalla sen hinta ja muut olosuhteet huomioon ottaen on ollut perusteltua aihetta edellyttää. (Kauppalaki 4:18.1.)

5.4 Ennakoitu sopimusrikkomus

Toinen sopimuspuoli saa omalta osaltaan keskeyttää sopimuksen täyttämisen ja pidättäytyä suorituksestaan, vaikka sopimusrikkomus ei olisi vielä tapahtunut. Tällöin kaupan jälkeen toisen sopijapuolen toiminta tai taloudelliset olot

osoittautuvat sellaisiksi, että on painavia syitä olettaa sopimusvelvoitteiden tulevaisuudessa jäävän hänen osaltaan olennaisesti täyttämättä. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Ennakoitu sopimusrikkomus, Oikeusvaikutukset.)

Myyjä saa estää tavaran luovuttamisen ostajan hallintaan ennakoidun sopimusrikkomuksen ilmetessä sen jälkeen, kun myyjä on lähettänyt tavaran ostajalle (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Ennakoitu sopimusrikkomus, Pysäyttämisoikeus). Sopijapuolella, joka keskeyttää sopimuksen täyttämisen tai pysäyttää tavaran luovuttamisen vastapuolelle, on välittömästi ilmoitettava asiasta vastapuolelle. Tämän ilmoitusvelvollisuuden laiminlyödessään, osapuoli on velvollinen korvaamaan ajoissa ilmoittamatta jättämisestä mahdollisesti aiheutuneet vahingot vastapuolelle. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Ennakoitu sopimusrikkomus, Ilmoitusvelvollisuus.)

Kuitenkin jos vastapuoli asettaa hyväksyttävän vakuuden sopimuksen oman osansa täyttämisestä, tulee sopijapuolen jatkaa keskeytynyttä sopimuksen täyttämistään (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Ennakoitu sopimusrikkomus, Vakuuden asettaminen). Jos on selvää, että kaupan purkamiseen oikeuttava sopimusrikkomus tulee tapahtumaan, saa sopijapuoli purkaa kaupan, vaikka kaupan täyttämisen hetki ei olisikaan vielä käsillä. Mutta myös kaupan purku jää vaikutuksettomaksi, jos vastapuoli välittömästi asettaa hyväksyttävän vakuuden sopimuksen täyttämisestä. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 11, kohta Ennakoitu sopimusrikkomus, Purkuoikeus.)

6 VAHINGONKORVAUS

Sopimukseen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta on säännöksiä muun muassa kauppalaissa, mutta yleisiä kaikkia sopimustyyppejä kattavia vastuusäännöksiä ei ole, joten useat sopimustyytit elinkeinoelämässä jäävät yleisten periaatteiden varaan. Sopimusoikeudellisen vastuusäännöstön mukainen vahingonkorvausvelvollisuus voi syntyä kontrollivastuun tai

tuottamuksen perusteella. Kauppalain vastuusäännökset perustuvat kontrolli- vastuuseen ja siten välittömän ja välillisen vahingon erotteluun. Useissa muissa laeissa vastuuperusteena on tuottamus, joten vahinkolajeja ei tällöin erotella välittömiin ja välillisiin. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 8, kohta Normipohja.)

Arvioitaessa onko vahinko välitöntä vai välillistä, ratkaisevaa ei ole se, onko vahingon kärsineelle sopijapuolelle aiheutunut suoranaisia kuluja, joita hän on joutunut suorittamaan ulkopuoliselle vai aiheutuvatko lisäkulut yrityksen sisäisistä toimista. Jos vahinkoa kärsinyt sopijapuoli kykenee suoriutumaan sopimusrikkomuksen aiheuttamasta tilanteesta yrityksen sisäisillä järjestelyillä ja toimenpiteillä, tulee tämän pystyä osoittamaan, että niistä on todellisesti aiheutunut ylimääräisiä kustannuksia. (HE 93/1986, s. 125.)

6.1 Välillinen vahinko

Välillisenä vahinkona pidetään: vahinkoa, joka johtuu tuotannon tai liikevaihdon vähentymisestä tai keskeytymisestä; muuta vahinkoa, joka johtuu siitä, ettei tavaraa voida käyttää tarkoitetulla tavalla; voittoa, joka on jäänyt saamatta sen vuoksi, että sopimus sivullisen kanssa on rauennut tai jäänyt täyttämättä oikein; vahinkoa, joka johtuu muun omaisuuden kuin myydyin tavaran vahingoittumisesta; sekä muuta saman kaltaista, vaikeasti ennakoitavaa vahinkoa (Kauppalaki 13:67.2).

Välillistä vahinkoa ovat esimerkiksi vahingot, jotka koostuvat palkkakustannusten tai muiden kustannusten ja maksujen nousun vuoksi sinä aikana, kun tuotanto on lykkääntynyt myyjän sopimusrikkeen takia. Välillisenä vahinkona korvattaviksi tulevat myös palkkakustannukset viivästysajalta, jos ostaja on esimerkiksi palkannut henkilökuntaa käyttämään konetta heti luovutusajasta lähtien, mutta konetta ei voikaan käyttää myyjän viivästyksen vuoksi. (HE 93/1986, s. 42.)

Kauppalain välillisen vahingon määritelmää sovelletaan vain, jos osapuolet eivät ole muuta sopineet. Osapuolet voivatkin halutessaan määritellä sopimuksessaan välilliselle vahingolle kauppalaista poikkeavan määritelmän. (Lintumaa, 2018, luku 3.1.3 Välillisten vahinkojen korvausvastuuta rajoittava ehto.) Sopimuskumppanin välilliset vahingot käsittävä vastuu tarkoittaisi usein suuriakin vastuuriskejä, joita elinkeinoelämän toimijat eivät ole valmiita kantamaan (Hemmo, 2011, luku 13, kohta Välittömän ja välillisen vahingon erottelu).

6.2 Välitön vahinko

Vahingot, joita ei kauppalain 67 §:n 2 ja 3 momentin mukaan pidetä välillisinä ovat välittömiä vahinkoja (HE 93/1986, s. 123). Kontrollivastuun mukaisesti korvattaviin välittömiin vahinkoihin kuuluvat etenkin sopimusrikkomuksen selvittelystä aiheutuneet kustannukset, virheen korjaamisesta aiheutuvat kustannukset ja hinnanerokorvaus, kun ostaja purkaa sopimuksen myyjän sopimusrikkomuksen vuoksi ja hankkii suorituksen kalliimmalla hinnalla toiselta toimittajalta (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 8, kohta Välittömät vahingot).

Välittömästä vahingosta suoritettavaan korvaukseen kuuluu myös kulut ja muut kustannukset, joita on syntynyt vahinkoa kärsineelle osapuolelle esimerkiksi purkautuneen sopimuksen tekemisestä ja täyttämisestä, kuten tarjouskulut. Sekä kulut, joita ostajalle on aiheutunut esimerkiksi turhasta kuljetusmaksusta rahdinkuljettajalle sen vuoksi, että myyjä ei ole pystynytään luovuttamaan tavaraa määrättyä noutoajankohtana. (HE 93/1986, s. 42.)

7 NORMISTO

Jotta sopimuksia voi hallita asiantuntevasti, tulee omata tietoa sopimukseen noudatettavasta normipohjasta. Sopimuksen käyttäminen riskienhallinnan välineenä tehokkaasti vaatii taas tietämystä eri normien soveltamisjärjestyksestä. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 3, kohta Normien soveltamisjärjestys.)

Kaiken edellä on pakottava lainsäädäntö. Jos sopimuksessa olisi sovittu pakottavasta lainsäädännöstä poikkeavasti, jätetään sellainen ehto huomiotta ja sovelletaan pakottavia säännöksiä. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 3, kohta Pakottava lainsäädäntö.)

Esimerkkinä myös pakottavasta lainsäädännöstä käy sama edellä mainittu Helsingin hovioikeuden ratkaisu, jossa sopijapuolet olivat keskinäisellä sopimuksella säätäneet, että erään sopimusehdon vastainen menettely katsottaisiin aina tahalliseksi ja syy-yhteyden löytyessä myös vahingot katsottaisiin tahallaan aiheutetuksi. Hovioikeuden mielestä pakottavan tiekuljetussopimuslain perusteella kyseistä sopijapuolten sopimusehtoa ei voitu soveltaa tässä tapauksessa. (Helsingin HO 8.5.2017/559.)

Pakottavan lainsäädännön jälkeen sovelletaan sopijakumppanien välistä sopimusta. Jos sopimuskumppaneiden sopimusriita etenee tuomioistuinratkaisuun, tuomioistuin soveltaa oikeusnormeina osapuolten välisiä sopimusehtoja tahdonvaltaisen lainsäädännön sijaan. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 3, kohta Sopimus.) Sopimusehtojen jälkeen soveltamisjärjestyksessä on osapuolten vakiintunut käytäntö. Osapuolten ei ole tarpeen erikseen sopia tietystä menettelytavasta, vaan se voi muodostua normiksi jo pelkästään vakiintuneesta käytännöstä. Sama toimii myös toisin päin, eli jos osapuolet ovat noudattaneet sopimuksessa sovitusta poikkeavaa käytäntöä jo pidemmän aikaa, voidaan osapuolten katsoa muuttaneen sopimustaan käytännön kautta. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 3, kohta Vakiintunut käytäntö.)

Vastapuolelle olisikin syytä reklamoida mahdollisimman pian, kun tämä poikkeava sopimuksessa sovitusta menettelystä. Muutoin vaarana on, että toisen osapuolen katsotaan hyväksyneen vastapuolen pitkään jatkuneen poikkeavan toiminnan ja sopimuksen katsotaan muuttuneen vakiintuneen käytännön perusteella. Sopimusehdot syrjäyttävän käytännön toteen näyttäminen on kuitenkin hankalaa ja näyttötaakka on ollut korkea. Pelkästään sovitusta käytännöstä poikkeamisen reklamoinnin laiminlyönti ei vielä välttämättä aiheuta sopimusehtoja muuttavaa vakiintuneen käytännön tilannetta, vaan huomioon otetaan

muitakin tilanteeseen vaikuttavia seikkoja. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 3, kohta Vakiintunut käytäntö.)

Toimialalla vallitseva kauppatapa on soveltamisjärjestyksessä seuravana ja tahdonvaltainen lainsäädäntö jää viimeiseksi. Kauppatapan tulee olla yleisesti alalla noudatettu ja vakiintunut, jotta sitä voi käyttää oikeuslähteenä. Vakiintuneen kauppatapan voi kuitenkin syrjäyttää sopimusehdoilla sopimusosapuolten niin halutessa. Kauppatapaan vetoaminen on mahdollista erityisesti tapauksissa, joissa ei ole olemassa sopimustyyppiä koskevaa erityistä lainsäädäntöä, joten sopimussuhdetta arvioidaan yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden ja kauppatapan avulla. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 3, kohta Kauppatapa.)

8 KOHTUUTTOMUUS JA KOHTUULLISTAMINEN

Lain varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929) mukaan oikeustoimen ehdon ollessa kohtuuton tai sen soveltamisen johtaessa kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää kokonaan huomiotta (Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 3:36.1). Tarve kohtuullistamiselle voi syntyä kohtuuttomasta sopimusehdosta tai siitä, että ehdon soveltaminen tietyssä yksittäisessä tapauksessa johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen. Sovittelurii-toja ratkaistessaan tuomioistuinten ratkaisuihin täytyisikin tulla ilmi se, onko ehtoa tai sen soveltamista pidettävä yleensäkin kohtuuttomana vastaavissa sopimuksissa vai johtuuko kohtuuttomuus tuomioistuimen mielestä yksittäistapauksen erityispiirteestä. (HE 247/1981 vp, s. 12.)

Kohtuuttomuutta arvioidessa lähtökohtana pidetään sopimusta kokonaisuudessaan, sillä kohtuuttomalta tuntuva ehto ei sitä välttämättä olekaan, jos muut sopimuksen ehdot luovat tasapainon sopijapuolten välille (HE 247/1981 vp, s. 12). Jotta sopimus olisi kohtuullinen, osapuolille sopimuksen myötä tulevat oikeudet ja velvollisuuden tulisi olla kokonaisuutena tasapainossa. Ehtojen

tuomien etujen ja rasiusten määrällinen vertailu ei ole yksinään ratkaisevaa, vaan huomioon on otettava myös sopijapuolten todelliset tiedolliset, taidolliset ja taloudelliset suhteet. (HE 247/1981 vp, s. 14.)

Jos taloudellisesti toisistaan riippumattomat ja vastuukykyiset sopijapuolet tekevät sopimuksen, sen täytyy sisältää todella merkittävää tasapainottomuutta, jotta sopimukseen puututtaisiin sovittelusäännöksen nojalla. Toisen sopijapuolen ollessa heikommassa asemassa, esimerkiksi asiantuntemuksen tason tai riippuvuussuhteen takia, sovittelu voi olla perusteltua jo pienemmänkin epätasapainon vuoksi. Kohtuullisuutta arvioidessa erityisen merkittäviä voivat olla sopimusrikkomusten seuraamukset, joiden olisi oltava kohtuullisessa suhteessa tapahtuneeseen rikkomukseen. (HE 247/1981 vp, s. 15.)

Vastuuvapauslausekkeitä on pidetty tyyppiesimerkkeinä ehdoista, joiden osalta kohtuullistaminen voi tulla kyseeseen. On katsottu, että sopimuksella ei voi pätevästi vapautua oman törkeän huolimattomuuden tai tahallisuuden seurauksista. Lievää huolimattomuutta koskeva vastuuvapauslauseke on pätevä, mutta usein kohtuullistaminen tulee kyseeseen etenkin tilanteessa, jossa sopimuspuoli on asemaansa hyväksikäyttämällä pyrkinyt lieventämään vastuutaan omasta suorituksesta. (HE 247/1981 vp, s. 15.)

Epäselvässä tilanteessa sopimusehtoa tulkitaan sopimusoikeudessa yleisesti laatijan vahingoksi. Kohtuullistamisessa vastaavaa periaatetta sovelletaan esimerkiksi vakioehtoja soviteltaessa. Vakioehtoja käyttäen voidaan tehdä suuri määrä sopimuksia ilman, että yksittäisen sopimuksen kohdalla ehdoista juuri lainkaan neuvotellaan. Vakioehtojen sovittelulla on säännöllisesti yksittäistä sopimusriitaa laajempi kantavuus. (HE 247/1981 vp, s. 16.)

9 VAKIOSOPIMUSEHDOT

Yleisillä sopimusehdoilla tarkoitetaan useimmiten eri elinkeinonalojen laatimia vakioehtoja, joita kyseisen alalla toimivat liikkeet ja yrittäjät käyttävät sopimuksia solmiessaan (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 7, kohta Vakiosopimukset, Vakioehdot). Sopimuksissa on mahdollista käyttää samanaikaisesti vakioehtoja sekä yksilöllisiä ehtoja, mutta jos vakioehto ja yksilöllinen ehto ovat ristiriidassa keskenään, noudatetaan yksilöllistä ehtoa (Saarnilehto, 2005, s. 13).

Vakioehtoja käyttämällä yrityksen on mahdollista pienentää kustannuksia verrattuna tilanteeseen, että jokaiselle sopimukselle neuvoteltaisi sopimusehdot erikseen ja tämä hyöty välittyy asiakkaallekin tuotteen hinnoittelussa. Myös asiakkaiden kohtelu on tasapuolista, kun kaikille myydään tuote samoilla ehdoilla. Hyvin laaditut vakioehdot toimivat myös tukena henkilökunnalle. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 7, kohta Vakiosopimukset, Edut.) Vakioehtoja käyttäessä niissä oleva virhe kuitenkin koskettaa kaikkia niiden avulla solmittavia sopimuksia, joten laatimisvaiheessa tulee olla huolellinen (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 7, kohta Vakiosopimukset, Haitat).

Vakioehdot on otettava jollain tavalla sopimuksen osaksi, jotta ne tulisivat sovellettavaksi sopimuksessa ja selkeintä on, kun vakioehdot otetaan nimenomaan sopimuksen osaksi ennen allekirjoituksia (Saarnilehto, 2005, s. 19—20). Jos vakioehdot sisältävät yllättäviä tai ankaria ehtoja, niitä tulisi erityisesti korostaa, jotta ne tulisivat osaksi sopimusta. Asianmukaisesti korostamatta jääneet yllättävät ja ankarat ehdot jäävät sopimuksen ulkopuolelle. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 7, kohta Vakiosopimukset, Yllättävät ja ankarat ehdot.)

Korkeimman oikeuden käytäntö on osoittanut, että viitatut vakioehdot eivät tule osaksi sopimusta, ellei vastapuolelle ole annettu mahdollisuutta niiden sisältöön tutustumiseen. Pelkkä viittaus ehtoihin ei ole riittänyt, kun vastapuoli ei ole tuntenut eikä olisi pitänytkaan tuntea ehtoja. (Saarnilehto, 2005, s. 19—20; KKO 1993:45, kohta Perustelut.) Jos tarjouksen vastaanottajalla on ollut tarpeeksi aikaa ottaa selvää ja tutustua vakioehtoihin ennen kuin antaa

vastauksensa tarjoukseen tai päättää sopimuksesta, voidaan katsoa, että tarjouksen vastaanottajalla on ollut mahdollisuus tutustua vakioehtoihin (Saarnilehto, 2005, s. 20; KKO 2001:126, kohta Perustelut).

Myös vakioehdoista epäselvyys poistetaan niin, että ehtoa tulkitaan laatijan vahingoksi tai käyttäjän vahingoksi, jos muu kuin laatija käyttää vakioehtoa. Epäselvyyssääntöä voidaan soveltaa kuitenkin vain, jos ehto on objektiivisesti epäselvä. Tulkinnassa on otettava huomioon muitakin tekijöitä, kuin kuka on laatinut ehdon. Ehtojen epäselvyydellä ei kuitenkaan ole merkitystä, jos sopimuksessa tarkoitettu sisältö on selvitetty sopijapuolelle, mutta tämä täytyy pystyä näyttämään riidan sattuessa. (Saarnilehto, 2005, s. 24—25.)

10 CASE-YRITYKSEN SOPIMUSEHDOT

10.1 Nykytila

Toimeksiantajayrityksessä käytetään tällä hetkellä omia vakiosopimusehtoja tai ostajan tai muun yhteistyökumppanin laatimia ehtoja. Käytettävät omat vakiosopimusehdot ja sopimukset on laadittu valmista pohjaa käyttäen, eikä niitä ole juurikaan yksilöity yrityksen omiin tarpeisiin sopiviksi. Koko paketti on laadittu niin, että ehdot tulevat osaksi sopimusta suoraan sopimuksen sisältönä, eivätkä erillään esimerkiksi omana liitteenään.

Sopimusehdoissa korostetaan heti aluksi molempien osapuolen toimivan itsenäisinä toimijoina toisiinsa ja tuotteen loppukäyttäjään nähden, oli loppukäyttäjä sitten kuluttaja tai joku muu. Alkuun luonnollisesti myös kerrotaan, mistä kyseisellä sopimuksella ja sen ehdoilla sovitaan. Kerrotaan, mikä on tuote ja samassa yhteydessä todetaan, että vain ostaja on vastuussa myyjän myymien tuotteiden käytöstä ja omien lopputuotteidensa laadusta.

Toimituslausekkeessa kerrotaan noudatettavan FCA, Free Carrier (paikka) Incoterms -ehtoja. FCA-ehtojen mukaan myyjä toimittaa tuotteen kuljettajalle nimettyyn paikkaan ja myyjä myös vastaa vientiselvityksestä. Ostaja on tästä eteenpäin kuljetuksesta vastuussa. Kauppasopimus ja sen toimituslausekkeet tulee erottaa kuljetusehdoista. Kuljetussopimus tehdään myyjän tai ostajan ja kuljettajan välillä, mutta kauppasopimus tehdään myyjän ja ostajan välillä. (Hietala ym., 2023, luku 8 kohta Incoterms 2020.) Myös tuotteen hinnasta ja maksuehdosta sovitaan toimitusehtojen yhteydessä. Päivitetty, voimassa oleva kauppahinta on erillisellä liitteellä sopimuksen mukana.

Ehtojen mukaan ostaja on velvollinen antamaan myyjälle tietoja markkinatilanteensa muutoksesta ja antamaan ostoennusteen seuraavalle tilikaudelle. Kuten aiemmin on mainittu, jo informaatiovelvoitteen mukaan ostajan tulisi ilmoittaa myyjälle kaikista sopimuksen täyttämiseen liittyvistä merkityksellisistä seikoista (Hietala ym., 2023, luku 2, kohta Sopimuksen täyttäminen). Ostoennusteen avulla myyjä saa tietoa ostajan mahdollisista ostoaikeista tulevaisuudessa ja kyseinen tieto on arvokasta muun muassa markkinoinnin tarkoituksiin.

Lopuksi ehdoissa määrätään sopimuksen siirtymisestä kolmannelle osapuolelle, salassapidosta, mahdollisten riitaisuuksien sopimisesta sekä sopimuksen voimassaolosta ja irtisanomisesta. Kaikkiaan sopimus pohja ehtoineen ei ole kovinkaan pitkä, vaikka sopimusten ei aina tarvitsekaan sisältää kymmeniä sivuja. Lyhyempään sopimukseen osapuolten tulee todennäköisemmin tutustuttua, mutta asioista ei välttämättä sovita kovinkaan yksityiskohtaisesti.

Kuten aluksi jo todettiin, toimeksiantajan käyttämä sopimus pohja ehtoineen on laadittu valmiista pohjasta, jota on muokattu loppujen lopuksi hyvin vähän. Sopimusta on tarkoitus käyttää myös ulkomaan kauppaan, joten lakilausekkeen mukaan sopimuksella noudatetaan Suomen lakia ja tarvittaessa riidat ratkaistaan Oulun käräjäoikeudessa. Lakilauseke vaikuttaakin olevan se kaikkein yksilöidyin kohta koko sopimuksessa. Pääaiheeseen liittyvä vastuunvapauslausekekin on suppea, jonka oletettavasti toivotaan riittävän rajaamaan kaiken korvausvastuun sopimuksen ulkopuolelle. Sopimuksessa ja sen ehdoissa on

mielestäni kehitettävää usealla alueella, mutta nyt keskityimme aiheen mukaisesti vastuun rajaamisen kehittämiseen.

10.1.1 Vastuunrajauslauseke

Tällä hetkellä pääasiallisen vastuunvapauslausekkeen mukaan myyjä ei missään tilanteessa vastaa välillisistä tai välittömistä vahingoista tai menetyksistä, joita ostajan tuotteisiin saattaa syntyä myyjän tuotteen käytöstä. Oma kohtansa on ehdolle, joka käsittelee ostajan kuluja. Sen mukaan ostaja yksin on vastuussa kaikista toimistaan aiheutuvista kustannuksista, mukaan lukien toimisto-, tuotanto-, markkinointi- ja myyntitoiminnasta.

Ehdossa otetaan kantaa välillisten ja välittömien vahinkojen korvaamiseen, mutta määritelmiä kyseisille vahingoille ei ole kerrottu. Ainoastaan myyjälle kuulumattomia ostajan toiminnan kuluja on eritelty. Sopimus pohja ei muutenkaan erittele vahingonkorvauksia missään tilanteessa. Vaaranvastuun siirtyminen tapahtuu toimituslausekkeessa määriteltyjen FCA-ehtojen mukaan, mutta sitäkään ei ole tuotu muuten erityisesti ilmi. Force majeure -tilanteista ei sovita tai viitata myöskään millään tavalla. Myös muita vastuunrajauskeinoja on jätetty käyttämättä, kuten sopimussakko, rajoitettu takuu tai rajoitettu reklamaatioaika.

Sopimuksessa ja sen ehdoissa ei oteta millään tavalla kantaa suoritushäiriöihin tai niiden seuraamuksiin. Sopimusrikkomuksista ja niiden seurauksista mainitaan vain, että molemmilla osapuolilla on sopimusrikkeen sattuessa oikeus irtisanoa sopimus kolmen kuukauden irtisanomisajalla ja irtisanominen on tehtävä kirjallisesti. Minkäänlaista korvausvastuuta sopimusrikkeestä ei ole määritelty.

10.2 Tulevaisuus

Tulevaisuudessa olisi varmasti hyödyllistä tutustua hieman ennakoivaan sopimiseen, sopimusoikeuteen ja erilaisiin sopimusehtoihin muutenkin kuin

pelkästään kokemuksen kautta. Lakien ja käytänteiden tuntemuksesta on hyötyä myös silloin, kun sopimussuhteessa on käytössä sopimuskumppanin laatimat eikä omat ehdot. Näin toisen osapuolen laatimien ehtojen ymmärtäminen helpottuu ja samalla yhteistyö on jouhevampaa.

Sopimukset on mahdollista tehdä valmista mallia käyttäen, mutta siinä tapauksessa sopimuksen yksilöinti jää olemattomaksi. Vakiosopimusehtojen käyttäminen on taloudellisesti järkevää, mutta niiden laatimiseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota ja huolellisuutta. Toki irtaimen kaupassa kertaluontoisuuden vuoksi harvemmin on tarpeellista laatia turhan yksilöllistä ja monisivuista sopimusta ehtoineen, vaan kauppaa käydään nopeimmin ja edullisimmin samaa sopimusta ja ehtoja soveltaen useille asiakkaille.

Jotta sopimus ehtoineen olisi mahdollisimman moneen tilanteeseen toimiva, normien tuntemuksella on oma merkityksensä. Toki suuri paino on myös liike-elämän ja toimialan tuntemuksella, jota usein saadaan vain kokemuksen kautta. Toimeksiantajan tapauksessa kokemusta alasta on jo kertynyt, joten sitä on myös erityisen tärkeää hyödyntää sopimuksia ja sopimusehtoja laatiessa. Hyvä olisi myös miettiä, onko yksi sopimusmalli riittävä, vai olisiko eri tilanteisiin tarpeen laatia omat sopimukset ja ehdot. Esimerkiksi onko kyse kertaluontoisesta kaupasta vai onko yhteistyötä tarkoitus jatkaa pidemmän aikaa.

10.2.1 Muutosehdotuksia vastuunrajausehtoihin

Myytävä tuote saa alkunsa luonnosta, joten sen tuotantokin on luonnon armoilla. Etenkin pidempään jatkuvissa yhteistyösopimuksissa luonto saattaa muodostaa myyjälle ylitepääsemättömän esteen. Siksi olisikin järkevää ottaa ehtoihin mukaan ylivoimaista estettä koskeva force majeure -ehto. Kertamyynneissä luonnon vaikutukset eivät ehkä ehdi vaikuttaa, mutta viime vuodet ovat osoittaneet, että ylivoimaisia esteitä voi olla muitakin.

Yritysten olisi syytä sopimustoiminnassaan kiinnittää enemmän huomiota erilaisiin mahdollisiin liiketoimintaan vaikuttaviin uhkakuviin. Pandemioiden

lisäksi tällaisia voi olla esimerkiksi erilaiset luonnonkatastrofit, ydinvoimalaonnettomuudet, terrorismi, geopoliittiset vihamielisyydet ja rahoitusjärjestelmän romahtaminen. Ylivoimaista estettä ja liikavaikeutta koskevien ehtojen sisältöä tulisi harkita ja muotoilla analysoiden sopimussuhteeseen liittyvät riskit, eikä vain sisällyttää sopimukseen vakiomuodossaan. (Hoppu, 2021.)

Välittömän ja välillisen vahingon termejä käyttäessä olisi hyvä avata, vaikka esimerkein, mitä niillä tarkoitetaan kyseisessä sopimussuhteessa. Varsinkin kun tarkoituksena on yleensä sulkea näin syntyvät korvausvastuut sopimuksen ulkopuolelle mahdollisimman tehokkaasti. Useimmiten vakiosopimusehdoissa ei määritellä mitä välillisellä ja välittömällä vahingolla tarkoitetaan, ja tällaisissa tapauksissa lakiteksti on tulkinnan apuväline (HE 93/1986 vp, s. 41).

Vaihtoehtoisesti korvausvastuun kokonaan poissulkemisen sijaan on mahdollista rajoittaa maksettavat korvaukset tiettyyn maksimisummaan, prosenttiosuuteen kauppahinnasta tai muulla vastaavalla tavalla. Pidempiaikaista sopimuskumppanuutta ajatellen tällainen vaihtoehto voisi olla enemmän toisen osapuolen mieleen ja luvattu korvaussumma pysyisi kuitenkin kohtuullisena, kun sen määrittelee itse itselleen sopivaksi.

Jos käytetään valmiiksi laadittuja toimitusehtoja kuten ennenkin (FCA Incoterms), niissä vastuun siirtyminen ostajalle onkin määritetty. Mutta ei ehkä olisi pahitteeksi tuoda asiaa ilmi myös erikseen sopimusehdoissa, missä kohtaa ja missä laajuudessa vastuu tuotteesta siirtyy myyjältä ostajalle. Tällöin on jälleen mahdollisuus paremmin itse vaikuttaa sopimusehtojen sisältöön. Toimitukseen liittyvistä maksuista voi myös sopia erikseen. Omistus- ja hallintaoikeuden siirtymisen ajankohta kannattaa myös huomioida sopimusehdoissa.

Ostajan täytyisi olla tietoinen velvollisuuksistaan, joten niitä voi ottaa mukaan sopimusehtoihin tarkemmin eriteltyinä. Käytössä olevien ehtojen mukaan ostaja vastaa tuotteen käytöstä omissa tuotteissaan. Lisäykseksi voisi kuitenkin ottaa kohdan, jonka mukaan ostaja vastaa tuotteen tarkistamisesta ja näin varmistaa sen soveltuvan omaan käyttöönsä, eikä ostaja voisi enää vedota virheenä siihen, että tuote ei soveltunut siihen tarkoitukseen mihin se on hankittu.

Jos tulevaisuudessa olisi tarkoitus saada solmittua pidempiaikaisia sopimus-suhteita, joutuu ottamaan huomioon myös sopimusten irtisanomis- ja purku-perusteita. Jotta vastuuriskit pysyisivät pieninä olisi syytä varmistua, että käytettävät irtisanomisehdot ovat kohtuullisia sopimukseen nähden. Huomioitavia seikkoja tällöin ovat esimerkiksi taloudellisten arvojen suuruus, mahdollisuudet löytää tilalle korvaavia sopimuksia ja aika, jonka toiminnan sopeuttaminen vaatii. Sopimuksen päättämistä harkittaessa on syytä selvittää, onko itse toiminut sopimuksen voimassaoloaikana tavalla, joka on voinut antaa sopimuskumppanille perustellun aiheen luottaa sopimuksen jatkuvuuteen ja onko sopimuskumppanin mahdollista siihen vedota. (Hemmo & Hoppu, 2022, luku 8, Erityiskysymyksiä, Ongelmiin varautuminen).

Mietittävä on myös sitä, miten laaditut vakiosopimusehdot tulevat sopimuksen osaksi. Halutaanko rakenne pitää samanlaisena kuin ennen, että ehdot ovat mukana sopimuksen sisällössä vai lisätäänkö ehdot sopimuksen mukaan erillisenä liitteenä. Paras tapa riippuu jälleen varmaankin sopimuksen tyypistä tai ihan vain siitä, minkä tavan laatija itse mieltää paremmaksi. Vaikka ehdot olisivatkin erillään, esimerkiksi allekirjoitusten yhteyteen voidaan ottaa mukaan maininta, jolla osapuolet vakuuttavat tutustuneensa ehtoihin ja hyväksyvänsä ne sopimuksessa käytettäväksi.

11 LOPPUPÄÄTELMÄT

Elinkeinonharjoittajien välinen sopiminen on pääosin vapaata, joten pakottavia säännöksiä on suhteellisen vähän. Sopimusoikeudesta ja yleisesti liikesopimuksia käsittelevää juridista kirjallisuutta kuitenkin löytyy runsaasti, joten tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia. Liikesopimuksissa vastuun rajaamiseen mahdollisia keinoja löytyy useita. Käytännössä erilaisilla vastuunrajauslausekkeilla pyritään saamaan mahdollinen korvausvastuu suljettua kokonaan sopimuksen ulkopuolelle tai rajattua summa mahdollisimman pieneksi. Muita

mahdollisia vastuunrajauskeinoja ovat esimerkiksi sopimussakko, rajoitettu takuu tai rajoitettu reklamaatioaika (Carlsson ym., 2014, s. 30).

Kirjallisuuteen tutustuessa tuli ilmi yleisen mielipiteen olevan, että sopimusehdot olisivat kannattavaa laatia mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja aina yrityksen tarpeisiin sopiviksi. Toisaalta tämä voi olla työläs ja kallis toteuttaa jokaisen erillisen sopimuksen kohdalla, etenkin jos kyse on kertamyynnistä. Vastiosopimusehdot ovat siis paikallaan tilanteissa, joissa sopimuksia laaditaan paljon samalla kaavalla.

Pätemättömistä ehdoistakin on säädetty, kuten esimerkiksi sopimuksella ei voi vapautua oman törkeän huolimattomuuden tai tahallisuuden seurauksista, vaikka sellainen ehto sopimuksessa mukana olisikin (HE 247/1981 vp, s. 15). Jos jotkin sopimusehdoista osoittautuvat kohtuuttomiksi tai niiden soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, niitä voidaan sovitella tai jättää kokonaan huomiotta (Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista 3:36.1). Kohtuuttomuutta arvioidaan koko sopimuksen, eikä vain yksittäisten ehtojen näkökulmasta. Elinkeinonharjoittajien sopimukseen ei kuitenkaan yleensä puututa sovittelusäännöksen nojalla kevein perustein. (HE 247/1981 vp, s. 15.)

Riitaisuudet sopijapuolten välillä eivät ole harvinaisia ja riitaa voi tulla aiheesta, josta sopimuksessa ei ole erikseen sovittu. Riidan edetessä oikeudenkäyntiin tai välimiesmenettelyyn saakka, sopimusta ja sen sisältöä tarkastellaan korostetusti juridisesta näkökulmasta. Sopimuksen aukkoja täytetään tulkitsemalla ja täydentämällä. Tulkinnessa käytetään hyväksi sopimusasiakirjaa liitteineen ja muuta sopimuksen valmisteluaineistoa. Täydentämisessä oikeuslähteet auttavat sopimussisällön vahvistamisen asioista, joista osapuolet eivät ole sopineet. Täydentämisessä oikeuslähteiden lisäksi apuna käytetään yleistä kauppatapaa, osapuolten omaksumaa käytäntöä ja yleisiä sopimusoikeudellisia periaatteita. (Haapio, 2018, luku 1.2, kohta Sopimuskäytäntö.)

Opinnäytetyön lopputuloksena syntyi selvitys, joka tehtiin toimeksiantajan vastiosopimusehtojen laatimisen tueksi. Selvityksessä perehdytään vastuun rajoittamisen keinoihin ja siihen liittyviin tilanteisiin teorian avulla. Käsiteltiin

toimeksiantajan tällä hetkellä käyttämät sopimukset ja annettiin ehdotelmia siihen, mitä vakiosopimusehtoja laatiessa kannattaisi ottaa huomioon toimeksiantajan tilanteessa. Selvityksen on tarkoitus toimia toimeksiantajalle työkaluna helpottamaan omien vakiosopimusehtojen laatimista tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Carlsson, M., Fogelholm, C., Herler, C., Krook, Ä., Lindqvist, A., Merikalla-Teir, H., Syrjänen, J., Tuominen, S., & Weissenberg, U. (2014). Sopimusriskit. Talentum.

Haapio, H. (2018). Ennakoiva sopiminen ja sopimusriskien hallinta toimitusprojekteissa. Teoksessa Haapio, H., & Järvinen, M. (toim.), Yritysten sopimus- ja vastuuketjut: Sopimusten hallinta käytännössä (2., uudistettu painos). Tietosanoma.

Haapio, H., & Järvinen, M. (2018). Yritysten sopimus- ja vastuuketjut: Sopimusten hallinta käytännössä (2., uudistettu painos). Tietosanoma.

HE 93/1986 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle kauppalaiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_93+1986.pdf

HE 247/1981 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_247+1981.pdf

Helsingin HO 8.5.2017/559. <https://finlex.fi/fi/oikeus/ho/2017/helho20170559>

Hemmo, M. & Hoppu, K. (2022). Sopimusoikeus. Alma Talent. Haettu 9.7.2023 osoitteesta <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi>

Hemmo, M. (2011). IV Vahinkojen korvaaminen. Teoksessa Saarnilehto, A., Annola, V., Hemmo, M., Karhu, J., Kartio, L., Tammi-Salminen, E., Tolonen, J., Tuomisto, J., & Viljanen, M. (toim.). Varallisuus oikeus. Alma Talent. Haettu 9.7.2023 osoitteesta <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi>

Hietala, H., Järvensivu, P., Kaivanto, K. & Kyläkallio, K. (2023). Yrityksen asiakirja- ja sopimusopas. Alma Talent. Haettu 7.9.2023 osoitteesta <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi>

Hoppu, K. (10.5.2021). Vierashuoneessa yritys juridiikan professori Kari Hoppu: Mitä opimme koronakriisistä sopimusoikeudellisesti?. Edilex.
www.edilex.fi

Ilmonen, I., Kallio, J., Koskinen, J., & Rajamäki, M. (2022). Johda riskejä: Käytännön opas yrityksen riskienhallintaan (4., uudistettu painos). Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Juvonen, M. (2014). Yrityksen riskienhallinta. Finanssi ja vakuutuskustannus Oy FINVA.

Kauppalaki 355/1987. Haettu 8.7.2023 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870355>

KKO 1993:45. <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1993/19930045>

KKO 2001:126. <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2001/20010126>

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 228/1929. Haettu 23.7.2023 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290228>

Lintumaa, S. (2018). Yritystuotevastuu ja vastuunrajoitusehtojen haasteet. Teoksessa Haapio, H., & Järvinen, M. (toim.), Yritysten sopimus- ja vastuu- ketjut: Sopimusten hallinta käytännössä (2., uudistettu painos). Tietosanoma.

Metsämuuronen, J. (2011). Laadullisen tutkimuksen käsikirja: E-kirja. International Methelp.

Natural Indigo Finland. 2023. Natural Indigo Finland. <https://www.naturalindigo.fi/>

Natural Indigo Finland sopimusmalli. 2023. Natural Indigo Finland.

Pitkäranta, A. (2014). Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Työkirja ammatti-korkeakouluun. e-Oppi.

Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. (2020). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus.

Saarnilehto, A. (5.10.2005). Vastuun rajoituksen riskienhallinnassa ja vakio-ehdot. Edilex. <http://www.edilex.fi>

Ståhlberg, P. & Karhu, J. (2020). Suomen vahingonkorvausoikeus (7., uudistettu painos). Alma Talent.

Tiekuljetussopimuslaki 345/1979. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1979/19790345>

Tieva, A. (2009). Sopimushallinta ja pitkäkestoiset liikesopimukset. Defensor Legis, (1), 112—127.